Preis 30 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить два до чотири рази у місяць.
Річна передплата виносить 10 К. (4 рублї), піврічна 5 К. (2 рублї), квартальна 3 К. (1·20 рублї). :-: **Ціна сього числа 30 сот. (15 коп.).**

Редаґує Комітет.
Видає і відповідає за редакцію: **Омелян Бачинський.**
Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II. Stiege, Tür 19. Адмінїстрація: Tür 6.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

II. рік. | **Відень, 31 жовтня 1915.** | **Ч. 43—44.**

Просимо вирівнати залеглу передплату, бо в противнім разї здержуєть ся висилку часописи.

З минулого.

Історична пригадка.

Дві задачі мав на ціли наш ґенїяльний гетьман Богдан Хмельницький у своїй полїтиці — зробити Україну незалежною від сусїдніх держав: Москви, Польщі та Криму, а в серединї українських земель забезпечити нове українське житте, що зродило ся за його гетьманованя по вікової неволї під Польщею. Завеликі були сї завдання з одного боку, а закоротке житте Хмельницького з другого, щоб міг був довершити їх великий гетьман перед своєю смертю. На жаль, умер саме в хвилї, коли найбільше був потрібний вітчинї, коли силою свого ґенїя й повагою свого голосного імени міг перевести та зробити трівким визволенне України, розпочате великою українською революцією в 1648 р.

Закінчити велике дїло Богдана мали обовязок його наслїдники. Й короткий час по смерти гетьмана (1657 р.) житте України плило в сїм напрямі, котрий визначив йому Хмельницький. Дня 16 жовтня зробив його наслїдник Іван Виговський договір великого значіння з Швецією. На основі того договору мало ся Запорозьке Військо з землями, що підлягали його владї, признати тай оголосити вільним народом і незалежним від нїкого. Границї тих земель мали сягати по Вислу, як поясняє наш визначний історик Вячеслав Липинський означенне „до Прус“ у договорі. До тих земель мали влучити від Литви воєвідства береcько-литовське та новгородське по Березину. На випадок, якби шведський король хотїв мир зробити з Польщею, його обовязком було вимогти передтим на Поляках, аби Запорозьке Військо признали вільним народом, вирекли ся раз на все всяких претенсій до України, повищі границї потвердили письмом і присягою під умовою, що заручити за сю присягу Польщі мав король і королївство шведське. Мали також зробити трівкими приязні відносини межи Запорозьким Військом і Прусами, які завдяки союзови з королем Ґуставом й Україною звільнила тодї Польща від т. зв. чолобитнї. До кождої офензивної війни мало прилучати ся Запорозьке Військо, з виїмкою проти Москви, бо супроти неї відповідно до пляну Хмельницького мали заховувати строгу нейтральність.

Одначе незабаром зачала українська полїтика прибирати инші форми. Головна союзниця України — Швеція, зайнята війною з Данїєю, стратила свою експанзивну силу на Сходї. Зате Московщина перейшла з нейтральности до аґресивности: своїх воєводів хотїла мати не тільки в Київі, але й в инших українських містах, обсаджувала їх своїми залогами, мішала ся до внутрішніх справ України, думала над скасованнєм незалежности української православної церкви. Наближав ся неминучий розрахунок, який передбачував уже Хмельницький і ступнево приготовляв ся до нього. В міру того, як роля Швецїї для України зменшала ся, Польща зачала наново звертати свою експанзію на Схід. Боротьба з польською навалою на Волинь і Пинщину стала приймати щораз гострійший характер. Зрештою і Крим, занепокоєний московсько-українським союзом, готов був від 1654 р. кождої хвилї злучити ся з Польщею і враз з нею пустошити та нищити Україну.

Та далеко важнїйші зміни зайшли в внутрішнїй будові української суспільности. Окупація північно-західних українських земель увела в український полїтичний орґанїзм велику силу української шляхти. Вона злучила ся з шляхтою, здавна скозачілою, що займала уряди старшини в Запорозькім Війську, й витворила могутню заможну верству, вироблену полїтично, культурну й освічену. Ся верства виступила вже на корсунській раді в жовтнї 1657 р., що потвердила вище згаданий договір з Швецією, як одноцїльна полїтична партія, так могутня, що перевела вибір гетьмана по своїй волї та повірила сей найвищий уряд канцлєрови Іванови Виговському. Серед сеї верстви находило ся багато людей відомих з попереднїх подій, передусїм багато заслуженої шляхти, що козакуючи ще не згинула в боротьбах за волю України, писарі й дипльомати, далї численні „приватні люде“, двір Виговського, ціла маса військових, що за-

тягли ся під українські гетьманські корогви, дворяне та вкінці велика сила инших. Побіч сих світських „знатних людей“ належало до тої самої сфери вище православне духовенство, яке також дуже численно зїхало ся на „конвокацію цїлої України“ в 1657 р., щоб по раді вибрати нового митрополита.

Був се природний процес, що та могутня освічена верства „знатних людей“ забажала мати рішаючий вплив на українську полїтику. Передбачував се й великий гетьман, тому, пригорнувши пинську, волинську й иншу шляхту, старав ся приспішити сей процес. Розумів, що без сеї верстви не можна сотворити української державности. Одначе з другого боку вимагав Хмельницький рішучо від сеї верстви, щоб не приносила з собою на Україну своїх „польської“ шляхти звичаїв, аби не думала про себе, що Україна для неї, а не вона для України сотворена. Богдан бажав мати з української шляхти корисну для держави верству, бажав звязати її та злити з Запорозьким Військом — Українською Республикою так сильно, щоб вона не могла без України істнувати та для неї була необхідною.

Одначе вже сам вибір Виговського на гетьмана був великим гріхом супроти останньої волї його великого попередника, що призначив на свого наслїдника сина Юрія. Великий життєвий досвід і глибоке знанне збірної душі свого народу велїли йому працювати над незалежністю України в формі монархії. Що до того — був Богдан типовим представником монархічного загалу козацтва. Бачив страшні наслїдки „золотої шляхетської свободи“ в Польщі, бояв ся чогось подібного для України, тому хотїв утворити на Українї сильну владу, що відповідала-б поглядам найширших мас народу, а супроти котрої мусїли-б бути рівні всї кляси народу, не виключаючи „панів-дуків“.

Надзвичайна пошана, якою тїшив ся Богдан скрізь по широкій Українї за визволенне її з польської неволї, сприяла династичним плянам Хмельницького. Гетьманство його сина привітала Україна з великою радістю: „Нехай тая слава буде, що Хмельницький гетьман“. Не розумів таких справ Виговський і стягнув нещасну руїну на Україну. Влучно схарактеризували його вибір два українські лїтописцї: „Нещасливая заздрость або хтивость уряду“ — сказав Самовидець, „ради суєтія временного і благополучія сегосвітського“, зауважив Величко.

Мало того. Підкопано повагу Запорозького Війська, одинокої досї орґанїзації, на котрій спочивав цїлий устрій України, бо привернено давнїй повалений шляхетський устрій. Використала такі помилки козацька „чернь“, на чолї котрої став старий полтавський полковник, козак з любецьких бояр Мартин Пушкарь, один з найздібнїйших вождів, але найнужденнїйших мужів стану, полїтичний анальфабет і демаґоґ, якого дуже цїнив старий гетьман як вояка, але нїколи не вживав його до нїяких полїтичних місій. Коло нього та коло сїчового кошового Барабаша згуртувало ся все, що мало якусь неохоту чи жаль до знатних людей. Розпочала ся огидна боротьба, що не перебирала в засобах; пішли скарги від української „черни“ на „панів“ до московського правительства, посипали ся з України перші доноси й перші кличі по поміч.

Виговський і товариші не вспіли зорієнтувати ся. Не вернули на Богдановий шлях, не зрекли ся добровільно захопленої власти, не віддали гетьманських клейнодів правовому наслїдникови старого гетьмана, не вдарили чолом перед маєстатом народу — Запорозьким Військом, не пригадали народови недавньої присяги в Чигиринї, не відкликнули ся проти ворогів до всїх, що любили Вітчину дїлом жертви й геройської, як колись Хмельничане, самопосвяти, не вирізали рака внутрішнього розкладу, що зачав точити Україну з сторони Московщини, — вони, назверх удаючи декілька разів, що складають владу, незабаром завзяли ся здушити прихильників Пушкаря, щоби стати виключними панами України. Й от ті, котрі хвалили ся, що походять від давнїх українських князїв, що мали себе за дїйсних представників української полїтичної думки, котрі повинні були словом і дїлом показувати дорогу своїому народови, — пішли слїдами слїпих інстинктів темної „черни“ Пушкаря. На доноси Виговський, гетьман України, став успаведливлювати ся перед царем зі свого поступованння. Щойно, коли побачили, що Москва більше рахуєть ся з могутньою народньою масою, нїж з ними, знатними людьми, коли дочекали ся наслїдком своїх власних гріхів зросту популярности московського правительства, тодї щойно постановили зірвати з тим правительством, про ласку котрого так дуже заходили ся передтим.

В р. 1658 розіслало українське правительство манїфест до дворів і пануючих Европи, який наводимо.

Ось що стояло в сїм памятнім манїфестї:

„Ми все Запорозьке Військо подаємо до відома та свідчимо перед Богом і цїлим світом, що підійнята й ведена нами війна з Поляками не мала иншої причини й иншої цїли, як тільки оборону святої східньої церкви (що тодї сливе покривалась з народністю) та стародавньої нашої свободи, любов до котрої присвічувала нам, нашому Гетьманови безсмертної памяти Богданови Хмельницькому, й нашому канцлєрови Іванови Виговському. Наші приватні справи ми понехали для Божої хвали та загального добра. Тому зробили ми союз з Татарами, з шведською королевою, а потім із найяснїйшим Карлом Ґуставом, шведським королем, і всїм їм ми чесно додержали вірности. Також Полякам нїколи не давали ми приводу до зірвання умов, тільки свято установлені умови та союзи ми додержували. Тай не з инших спонук прийняли ми протекцію (опіку) великого московського князя, як тільки тому, щоби зберігти й помножити для себе та наших потомків, за Божою помічю оружєм здобуту й стількиразовим розливом крови відзискану нашу свободу... Обдароване обіцянками й приреченнями вел. московського князя наше Військо сподївало ся, що задля єдности віри та власновільного нашого підчинення великий князь буде для нас справедливий, прихильний і ласкавий; що буде поступати з нами щиро й не буде наставати на згубу наших вольностей, але що їх іще більше по своїм обіцянкам буде помножувати. Та завели нас наші надії. Мінїстри й московські можновладцї намовили того найласкавійшого, найпобожнїйшого й найдобротлившого монарха, що зараз у першім роцї розпочатих між Москвою та Поляками трактатів в надії одержати польську корону — постановив нас угнїтати та гнобити. Щоби се догіднїйше виконати, задумали втягнути нас у війну зі Шведами“.

Та нї Богдан Хмельницький, анї Виговський, — як говорить манїфест, — не згодились на ту війну; навпаки, зажадали від Москви, щоб не боролась — зі Швецією в Лївонії. Одначе Москва виповіла війну нашому приятелеви й союзникови шведському королеви й тому не міг він помогти

нам здійснити наші пляни. Мало того, наших послів не пропускано до Швеції: Данила Виговського під Люблином обмануто; в Київі, нашій столиці, чого навіть за польського панування не було, збудовано кріпость і введено московську залогу, щоб нас у свою неволю піддати. А її приклад бачили ми на Білій Руси, де 200 шляхетських родин, хоч їм прихильних, силою вивезли до Москви; 12 тисяч вольних людей з могилівського повіту та з решти Білої Руси загнали в московські дебри, а на їх місце спровадили московських поселенців. Старого Бихова нам не віддали, хоч його прирекли умовами, а по смерти безсмертної памяти Богдана Хмельницького наміряла Москва зруйнувати всю Малу та Білу Русь. Колиж на гетьманство вибрано Івана Виговського, Москва внесла незгоду до нас, поширюючи поголоски, немовто Гетьман — Поляк і більше сприяє Полякам, ніж Запорозькому Війську. З початку Барабаша, а потім Пушкаря піддержувала. Воєвода Ромодановський під покривкою заведення ладу вмішав ся в наші внутрішні справи, осмілив ся роздавати титули й гетьманські клейноди, змінювати полковників, підбурювати до бунту проти Гетьмана, нищити міста, що стоять по сторонї Гетьмана... „Таким чином — кінчить маніфест — відслонюєть ся підступ і віроломність тих, що зразу й за помічю нашої внутрішньої домашньої війни, а потім відкрито звернувши проти нас своє власне оружє, без усякої причини з нашої сторони — приладили нам ярмо неволї. Заявляючи про нашу невинність, візвавши Бога на поміч, для збереження свободи приневолені ми взятись до слушної оборони та шукати підмоги в сусїдів, щоби те ярмо скинути. Не на нас отже спадає вина за війну з Москвою, котра вже всюди загоряєть ся. Ми були й хочемо бути вірні великому московському князеви та тільки з примусу хапаємось за зброю".

Нехай перебіг подій, що попередили сей маніфест, і найсумнійші події в нашій історії, котрі незабаром зачали відгравати ся на Україні, заставлять повести порівнанне з нинїшнїми подіями й навчити ся дечого не тільки наших ворогів, яких історія нїчого не навчила, та приятелів, що слухають підшептів наших відвічних ворогів, — але головно таки нас, Українців.

М. Дзв—н.

Орґанїзація зайнятих українських земель.

1. Подїл окупованих земель.

Для військово-адмінїстраційних цїлей землї, здобуті від Росії, подїлено на дві части: північні території обійняла в управу Нїмеччина, полудневі Австрія. Відповідні угоди заключено в Позенї 9 й 10 сїчня 1915 р. й у Катовицях 22 квітня 1915 р.; правдоподібно були ще й пізнійші умови про дальші здобуті землї.

Українську територію, здобуту союзниками, подїлено також на дві части. Докладнїйші границї подїлу маємо тільки що до холмської ґубернії: полудневі повіти аж до північних границь повітів Любартів і Холм є під управою Австрії, північна частина (себто Підляше) під управою Нїмеччини. Треба думати, що тою самою лїнією подїл іде й дальше: Австрія займає більшість території волинської ґубернії, Нїмеччина північні волинські повіти й ґубернії городненську та минську (сї дві ґубернії тільки в полудневій части заселені Українцями).

Про орґанїзацію українських земель під нїмецькою управою не маємо ще докладнїйших відомостей. На сїм місцї присвятимо увагу австрійській займанщинї.

2. Австрійська управа.

Основи австрійської ц. і к. військової управи на зайнятих територіях оголошено 14 вересня 1915. Вся законодатна й виконуюча власть у зайнятих землях є прерогативою цїсаря; з припоручення цїсаря сю власть виконує головний вождь армії й військовий ґенерал-ґубернатор, що підлягає йому. На основі 43 артикулу гаґської конвенції 1913 р. в окупованих краях обовязують дотеперішнї закони; деякі зміни переводять ся тільки в конечній потребі.

Осїдком ґен.-ґубернатора були спершу Кельцї, потім Люблин. Ґен.-ґубернаторство складаєть ся з чотирьох секцій: військової (президия, жандармерія, інтендантура, рахунковість), адмінїстраційної (полїтичні справи, поліція, школи, санїтарні справи, промисл і соціяльно-полїтичні справи, хлїборобство, ловецтво, дороги, гірництво, податки), судівничої (карні й цивільні справи), вивідуючої. Ґенерал-ґубернаторству підлягають команди округів і місцеві самоуправні орґани.

Округи (Kreise), заселені Українцями, такі: Білгорай, Замостє, Красностав (в части), Любартів (в части), Томашів, Грубешів, Холм. Всїх округів 27.

Командант округи (штабовий офіцер) у своїй окрузї є одиноким рішаючим, повновластним й одвічальним начальником; при командантї є його заступник й адютант. Команда округи сповняє вимір справедливости й адмінїстрацію в окрузї. Суд команди рішає в першій інстанції (від нього отже є можливий відклик до найвищої інстанції — ґен.-ґубернатора); для громадських судів суд команди є другою інстанцією, як у справах карних, так і цивільних. Керму судейських дїл веде вищий авдітор, іменований управителем суду.

Адмінїстраційну власть в окружній командї веде „керуючий цивільний комісарь", при якім є двох або трьох полїтичних урядників, окружний інжінєр, лїкарь, ветеринарь, окружний інспектор шкіл, референт хлїборобства, референт ловецтва, двох фінансових урядників для безпосереднїх податків, один урядник для посереднїх податків, рахункові й манїпуляційні урядники та перекладчики.

Як місцеві самоуправні орґани урядують для адмінїстрації начальники громад (війти), для судівництва громадські суди. Громади лишають ся в дотеперішнїх границях.

Основні горожанські закони (свобода переходу, особиста свобода, домашнє право, листова тайна, право зборів, свобода преси й ин.) підлягають обмеженням російського воєнного й виїмкового стану.

Урядовою мовою ц. і к. команди разом з цивільними урядами, придїленими до неї, є нїмецька мова. Але в зносинах з населеннєм уряди мають уживати його рідної мови. Права української мови застережено сими словами:

„Ті самі права, якими наділяєть ся польську мову, при уладженню управи в українських околицях прислугують українській мові. Робить ся заходи, щоб у зносинах з українськими сторонами уживано української мови й аби мешканці українських громад перед ц. і к. командами та властями в кождім часі могли шукати й знаходити право в своїй мові. Тим самим признаєть ся уживанне кириличної азбуки, яку в виключно польських околицях скасовано разом з уживанням російської мови.

Загальні приписи забезпечують уживанне рідної мови населення спеціяльно: 1) в публичних оповіщеннях — побіч нїмецької мови; 2) що уряди приймають письма й подання в сій мові так, як у нїмецькій; 3) що громади й громадські суди мають свободу вибрати собі мову урядования й означити обсяг, у якім буде вживати ся друга мова.

3. Урядники окупованих земель.

Ґенерал-ґубернатором окупованих Австрією земель є ґенерал-майор Ерік барон фон Діллєр; його заступником ґен.-майор Карль Люстїґ фон Преанфельд. Шефом штабу ґен.-ґубернатора є полковник Гавснер. Управителем адмінїстраційної секції в уряді „краєвого цивільного комісаря“ є гр. Юрій Водзїцкий; заступником комісаря є радник намісництва Каргезі. Референтом скарбовим є радник Казимир Бєсядецкий; референтом промислу й торговлї є др. Т. Смолюховский; референтом полїції — др. Станислав Кшижановский.

Інспектором усїх шкіл окупованої території іменовано д-ра Маріяна Райтера, директора мужеської учительської семінарії у Львові.

Урядники в великій більшости є Поляки.

4. Полїтична програма адмінїстрації.

В пйотрківськім дневнику „Dziennik narodowy“ появило ся інтервю співробітника сеї часописи з ґенерал-ґубернатором окупованих Австрією країв бар. Діллєром і з референтами ріжних областей адмінїстрації. Зміст тих розмов подамо ще окремо.

Про полїтичну лїнїю, якою має йти адмінїстрація, говорив полковник Гавснер, шеф штабу ґенерал-ґубернаторства. Розмову передано так:

— Чи австрійські власти признають відокремленне * Холмщини?

— Нї, ми зовсїм скасували адмінїстраційний поділ, переведений російським правительством в 1912 р. Не признаємо жадної зі змін, заведених для утворення окремої холмської ґубернії. З огляду на те окремим повітам, з яких повикроювано штучно деякі части для творення нових повітів, привертаємо давнї границї.

— Чи австрійські власти числять ся з тим, що російська статистика Холмщини була уложена фалшиво для умотивования відокремлення холмської ґубернії.

— Так. Знаємо, що та статистика старала ся штучно збільшити процент Росіян, і тому розпорядимо її ревізію, заки видамо розпорядки в національній справі на східнїх окраїнах Королївства. Там Росіян загалом немає; є тільки околиці, заселені Українцями.

— Чи часть Волинї, зайнята австрійською армією, буде адмінїстраційно прилучена до окупованої території Польського Королївства?

— Правдоподібно. Одначе поки-що адмінїстрації там не розширяємо. Є там управа чисто військова.“

Далї говорив полк. Гавснер про права місцевих мов на зайнятій території. Між ин. про права української мови сказав:

„Деякі управненння будуть признані українській мові в східнїх околицях Королївства, де знаходить ся якийсь процент українського населення.

— Чи в тім напрямі установлено вже якісь норми?

— Досї ще нї, бо ті повіти ще не зорґанїзовані. Наступить се незабаром, а тодї на основі статистики видасть ся відповідні розпорядки в цїли пошани мови українського населення“.

Про сї розпорядки українська преса у Львові помістила свої замітки.

„Дїло“ пише так:

„Отсї виводи полк. Гавснера не потребують коментарів. Додамо хиба тільки, що говорить ся в них не про дефінїтивну, тільки про тимчасову управу окупованих земель“.

Остаточне установленне правно-державних відносин на тих землях може наступити очевидно аж по війні. Щодо того, то український нарід бажає розвивати ся в рамах австрійської державности.

5. Торговельні зносини.

Аби поширити промисл і торговлю у зайнятих землях, ґенеральне ґубернаторство тих земель устроїло вивідуючі бюра в Кракові й Пйоткові. Бюра дають інформації в торговельних справах, указують про запотребованнє поодиноких округів, про місце збуту й ин., загалом ведуть посередництво в тих справах. Бюра видають також пашпорти для виїзду в торговельних справах. Українські округи в Холмщинї (Томашів, Грубешів, Холм, Білгорай, Замостє, Красностав, Любартів) належать до компетенції бюра в Кракові.

Краківське бюро видало інформаційну брошуру про відносини в зайнятих землях: „Die wichtigsten Bestimmungen in okkupierten Gebieten“; брошура коштує 1 К. 6 с. з пересилкою; адреса: Auskunftstelle des k. u. k. Militärgouvernements, Краків, ул. Ґертруди ч. 12.

З сею справою повинні познайомити ся українські торговельні круги, особливо, що саме для них дають ся значні полекші для виїзду. Треба звернути увагу, що оба бюра мають видати в недалекім часї виказ австрійських фірм, котрі бажали-б увійти в зносини з окупованими територіями, — наші торговельні фірми повинні також знайти ся в тім виказї.

6. Виїзд до окупованих країв.

Відповідно до звичайних пашпортових розпорядків виїзд до окупованих країв з Австрії дозволений тільки за візою найвищої команди армії (етапної найвищої команди) або мінїстерства війни, або одного з визначених ним пашпортових бюр (у Кракові й Границї).

Для виїзду в торговельних справах вийшов окремий розпорядок: Коли інтересований викажеть ся як заступник якогось промислового підприємства й дістане візу: „вивідуючого бюра“ (Auskunftstelle, Краків, ул. Ґертруди ч. 12), то не потребує вже мати візи тамтих властей. Вивідуюче

* Як відомо, в 1912 р. утворено окрему холмську ґубернію й віддучено її від т. зв. Королївства.

бюро дає візу на приписанім формулярі; на нім мусить бути підпис промислової власти, в окрузі якої знаходить ся фірма, й віза відповідної торговельної та промислової палати.

7. Границі воєнних просторів.

В території окупованих земель від 1 жовтня 1915 р. установлено границі між тїснїйшим і ширшим воєнним простором, як слїдує:

а) До тїснїйшого воєнного простору належать усї округи положені на схід від східньої границі округів Білгорай, Замостє, Красностав, Люблин і Любартів;

б) До дальшого воєнного простору належать всї инші землї, що лишають ся в ц. і к. військовій управі, отже цїлий простір ц. і к. войскового ґенерал-ґубернаторства.

До сього додамо поясненнє, що таким способом з українських земель, а саме Холмщини, до доступного „дальшого“ терену зачислено тільки повіти Білгорай і Замостє (Красностав і Любартів лиш у части заселені Українцями, инші округи польські).

Приписи про виїзд обовязують по розпорядку ч. 3894 з 5 вересня.

І. К.

Стрілець і дївчина.

І.

Гей, дївчи́но чорноброва,
Вже кінчить ся ніч майова,
Вже у стайні на припоні
Підківками дзвонять конї
І іржать, мов кличуть нас:
В дорогу час! В дорогу час:

Дай же ручку на прощанне,
Нахили уста в останне,
Нахили уста, дївчи́но,
За хвилину може згину.
За хвилину. Хочби рад,
Не верну в сад, в вишневий сад.

Нахили уста, мов рожі.
Бачиш? Меркнуть зорі божі,
Бачиш? Сонце сходить грізно.
Будь здорова, бо вже пізно!
Маю прочуттє грізне . . .
Забудь мене! Забудь мене!

ІІ.

Забудь мене! — Вже кінь біжить,
Земля дуднить, трава горить,
Весь світ палав, мов пожа́р,
А в мозку гук, а в серцї жар.

Куди ідеш? Куди і де?
Той шлях у безвісти веде.
Той шлях у крови, кінь в пінї,
А ти у снї, в крівавім снї.

Проснись на мить! Диви ся — гай,
В гаю хатина, нїби рай,
А в тій хатинї, — Боже мій!
Вона, сама! . . . Стій, коню, стій!

Не став мій кінь. Не чув мене,
Земля дуднить, а він жене,
Весь шлях у крови, — кінь в пінї,
А я у снї, в крівавім снї.

Богдан Лепкий.

По наших несвоїх селах.

(Допись з Угорщини.)

Українська душе! Де не найшла ти собі в памятних роках світової війни пристановища? Українські кости! Де не лягли ви, щоб засвідчити перед цїлим світом про нашу чисельність, відвагу, хоробрість і бажанне жити? Багато вас, найкращі сини України, поклало свої голови на рідній землї, а ще більше з вас лягло вічним сном на землях чужинцїв: Поляків, Сербів, Італїйцїв, Мадярів, Нїмцїв, Французів . . . А скільки з вас коротає свої днї й години в полонах усїх европейських держав без нїякої вістки від своїх найблизших, про се нїяка статистика нам не скаже. Великий біль і терпінне народу, тож і велика повинна бути його нагорода за страшні муки—тортури!

З такими думками доїздив я вдруге на нашу несвою землю: на зубожілі, темні українські села північної Угорщини. Перший раз був я там в околицях Мармарошського Сиготу, памятного своїм русофільським процесом, в початках минулої осени, а тепер заїхав в околиці Мукачева. Як австрійського вояка обовязували мене всякі приписи, тому не міг я мати повної свободи рухів, все-ж-таки заобсервував я тут і побачив таки немало інтересного. Частину з сього передаю ширшому загалови.

Я не буду описувати анї сїл нї околиць, анї церков нї шкіл, анї ноші нї поживи тамошнїх селян. Хто цїкавить ся сими справами, нехай загляне до збірників Наукового Товариства ім. Шевченка, а найде там богатий матеріял. Я спиню ся тільки на таких моментах, що — так сказати-б — відразу впадали в очі передовсїм галицького Українця.

Отже поперед усього українська національна свідомість. Як представляєть ся вона? На се питанне треба дати з болем серця відповідь: Гірше, нїж мізерно. Низшого ступня свідомости населення годї собі уявити. В околицях, заселених збитою українською масою, почуєте ще доволї часто назву „Руснак“; зате в мішаних околицях люде забули або стидають ся уживати сеї назви й уважають себе Мадярами греко-католицького обряду. Мова наших людей сильно попсована, повно в нїй мадярських слів, а в часї розмови з ними виглядає так, немовби їм було тяжко нею послугувати ся. А вже урядові публичні оголошення в нашій мові (на пр. про загальну мобілїзацію, манїфест цїсаря „До моїх народів“ і т. д.) виглядають просто страшно. Се дивний українсько-російсько-мадярський воляпік, убраний до того в невідповідну етимольоґічну правопись, який ледви чи найправовірнїйший Руснак належно прочитає. Чи що з сього зрозуміє, се ще більше питанне . . .

Про якісь просвітні осередки нема що й говорити. Школи тут чисто мадярські, нашої мови вчать так мало й так невідповідно, що з сеї науки хісна не може бути, а наша церква підпадає тут з дня на день більшим впливам мадяризації та не сповняє навіть у десятій части тої націо-

нальної місії, що греко-католицька церква в Галичинї. Свідомої інтеліґенції майже немає, читалень і часописей немає („Недїля“ абсолютно нїкого не вдоволить!), а наші села вже давно поперехрещувані на мадярське. І такі образи побачите скрізь по селах північної Угорщини.

Чи є яка надїя на краще? Я думаю, що є, а сю надїю звязую з нинїшньою світовою війною. Який би нї був її вислїд, то глибокі слїди лишить вона й у душі угорського Українця. Подумати тільки, скільки то угорських Українців стикало ся і стикаєть ся в сім часї з свідомими елєментами нашої нації з инших країв і держав! І табори Українських Сїчових Стрільців і їх славні подвиги в карпатських горах і наші східньо-галицькі полки, котрих кадри стояли довший час по селах північної Угорщини, й наші втїкачі, що перебували тут довше або коротше цїлими масами, й наші люде по шпиталях і наша пісня, якою попписували ся при ріжних нагодах наші стрільці й вояки, а зокрема знамениті нераз хори наших однорічняків, і публїкації про нас у мадярській й инших мовах і численні статї про українську справу в мадярській, хорватській, нїмецькій, словінській і румунській пресї і т. д. і т. д. (В мадярській пресї писало ся й пишеть ся про український рух дуже багато, одначе ми про се мало знаємо, бо нема кому про се написати до наших дневників!). Взявши те все під увагу, мусить ся прийти до переконання, що українська справа на Угорщинї не пропала, а навпаки скорше чи пізнїйше відіграє вона й тут свою ролю. А час сей — треба надїяти ся — вже цїлком недалекий.

В останнїх днях опинив ся я далеко на полудне від Мукачева — в околицях Дебречина. Дивним дивом подибав я й тут слїди українства, а саме в тутешнїх Мадярах греко-католицького обряду. Майже в кождій місцевости найдете ви тут побіч кальвінської і римо-кат. церкви ще й греко-католицьку, в якій відправляєть ся вже все очевидно в мадярській мові, хоч перед двома-трьома роками була тут відправа ще в церковно-славянській мові. Греко-католики мають тут також свої окремі школи, в яких наука відбуваєть ся виключно в мадярській мові. Дехто зі старших людей вміє ще по нашому говорити, знає деякі молитви (Отче наш, Богородице і т. д.), а в греко-католицьких молитовниках бачив я ще й тепер додані при кінцї молитви церковно-славянською мовою. Дїти не знають вже нїодного слова по нашому. Цїла ся околиця вже давно для нас пропаща.

Я мав нагоду говорити з одною учителькою в греко-кат. школї, донькою нашого угорського священика. Вона стидала ся священичого походження (українського!) й до нього не признавала ся, а про се довідав ся я від її молодшої сестри, що є в дївочім інститутї в Унґварі. Згадана учителька говорить ще незле по українськи, хоч в ряди годи не стає їй українського вислову й вона пакує на його місце живцем мадярське слово. Її сестра інститутка майже не говорить по українськи, бо по смерти батька виховано її в чужім домі, але підчеркувала, що всї її товаришки з інституту говорять і пишуть добре по українськи. От, якби так найшла ся там яка щира душа, щоб зачала між ними освідомляючу роботу (як колись між нами, вихованками москвофільської бурси в С. наші товариші-Українці, що між иншими й мене навернули з „общерусскої пути“ на щиро-народню дорогу!), то певно плоди сеї працї були-б скоро слїдні.

Окрема згадка належить ся російським полоненим, яких повно в цїлій Угорщинї при ріжних роботах, головно при направі доріг і при господарствах. Багато полонених Українців, між ними й одного однорічняка, стрічав я на роботах в околицях Дебречина. Якби не страшна туга за домом і рідною та повна недостача вістей з рідної хати (се очевидно з вини славних російських почт!), було-б їх положеннє цїлком зносне. Околиці тут значно богатші нїж на півночі й нїякого недостатку населеннє не терпить. Чорного хлїба воно навіть у сім році не бачило. Полонені перебувають при богатших родинах, де помогають при роботї в господарстві й на полї, а за се дістають богатий і здоровий харч тай невеличку грошеву заплату. Зі свого положення на загал вдоволені.

В деяких селах представить ся вам оригінальний вид. Два-три полонені женуть селом величезну череду овець, підсвистуючи або підспівуючи якусь салдатську пісню, нерідко нашу, українську. Мешканці так привикли до сього образу, що на них не робить він нїякого враженія. Зате чужинець мусить на сей вид мимоволї спинити ся. Чи вдоволені полонені з ролї пастухів, се годї вичитати з їх спокійно-байдужного лиця; думаю, що не конче, бо з листів наших селян, полонених в Росії, знаю, як „кривдують“ вони собі, що їм — самостійним господарям — судила ся доля звичайних наймитів . . . А в неділю або свято збирають ся полонені в менші або більші гуртки й жартують і забавляють ся цїлком, як наше сїльське парубоцтво.

Я заходив доволї часто з ними в розмову, передовсїм з Українцями. Вони в більшій части письменні, а ті з них, що належать до свідомійших, підчеркують досить ярко, що вони не Москалї, за яких їх уважають чужинцї (Мадяри), а Українцї. Я був свідком, як один полонений прийшов за якоюсь орудкою до склепу й, показуючи на себе з певною гордістю рукою, заєдно повторював до властителя: „Ich ukrainisch, ich nicht russisch!“ Знов раз чув я, як один ляйтнант—Поляк питав гурток полонених, якої вони народности. На се відповів один з них: „Ми Українцї.“ Тодї ляйтнант сказав: „Ага, то значить Малорусїнї.“ Декілька полонених заявило зараз майже з досадою: „Нї, ми Українцї!“ На таку гостру відповідь ляйтнант перестав їм задавати питання та скоро віддалив ся, з чого очевидно скористав я, навязавши з ними довшу розмову. Иншим разом говорив я з трьома полоненими, які робили враженнє цїлком темних істот, що не думають. Коли один з них переконував мене, що їм у Росії живеть ся цїлком гарно, бо „мають що їсти й пити,“ то другий перервав його виводи словами: „Дурний думає, що їда й напій вже все добро, а не знає, що чоловік без свободи не варт нїчого . . .

Ще одно приємне явище сконстатував я між ними й то передовсїм між Українцями, а саме, що вони дуже жадні книжок і часописей, за якими просили й питали при кождій нагодї так, що годї їм було їх достарчити, хоч у тій місцевости розходить ся 30 примірників „Українського Слова“, не згадуючи про инші часописї й видавництва. На закінченнє треба сказати, що багато з полонених Українців верне в Росію иншими людьми. Маємо право се тим більше говорити, що вони самі зазначують нераз, що „иншими людьми вони сюди прийшли, а иншими повернуть.“

І. Н.

Крівавим шляхом.

VI. Маківка.

„Друзі! вже третій день скажено напливають
На склони Маківки ворожії ряди.
Цісарські полки вже в бою умлівають
І не минути їм великої біди.
Ми мусимо зломить московську перемогу
І прорубати їм до виходу дорогу!

„Ми вже не перший раз до вбійчого йдем бою
Тай не чужий нам град страшних московських туч.
Не днешні ми, друзі! Ми мавм за собою
Кобилу, Синевідсько, Татáрівку і Ключ.
Наспіла знов пора крівавої забави;
Вплетїмо-ж до вінка новую вітку слави!

„На нас глядять батьки і сестри-жалібниці,
Що криють по кутах поганьбленую честь.
До нас свій лютий біль шлють матери-горлиці,
Що тужать край села і ждуть на нашу месть.
В ряди! до рук крісй! А бити ся запекло!
Нехай ворожа кров саме зворушить пекло!“

Отаман не скінчив, а вже заліэом стали
Грізні ряди сотень. — „Ура! ура! ура!
Ударив грімко зов і диким вихром гнали
Хоробрі юнаки. Здрігнула ся гора,
Стрівожились ліси . . . І враз заклекотїло
І в сїрій масї тїл, мов море, закипіло.

І гаркнули пушки, затріскали мушкети
Та лоскіт деревищ об черепи голов.
І в тисячах грудей втопили ся баґнети,
Мов воду, цїдячи прокляту вражу кров.
Зілляло ся усе: тріск, грохіт, зойки, стони,
Хропінне, брязкіт, виск, рев гніву і проклони.

Як морські вали, з стрімкого гори склону
Схвильована юрба котилась там і сям.
Вкінці вогонь потах, зімліла міць розпону
І зломані ряди розбились по полям.
Часом лиш заревли притомлені гармати
І тріскали в ярах шрапнелї та ґранати.

Та юна дружина, як та скала, стояла
Посеред цвинтаря на купах вражих тїл.
А хвиля царських орд безсильно відпливала
Ярами чорних гір на низ під захист сїл.
Бо ворог знав гаразд, що удар сього грому —
Се щойно заповідь будучого розгрому.

Замовкла гра гармат і сурми злебедїли,
Скликаючи орлів під горду хорупов.
І станули ряди, спрямились, занїміли,
Заперли в собі дух. Лиш піт і свіжа кров
Спливали їм з чола на груди і на руки.
Тиша зляла кругом, — лиш гомонїли круки.

І виступив з рядів отаман — пишна рожа
І ґенеральський став відчитувать приказ:
„Українці! Упять розбилась міць ворожа
Об вашу горду грудь. А вже не перший раз!
Одначе днешній день і ваше славне дїло
Потомність збереже для своїх внуків сміло!

„Зрадїв хай земля, журбою приодїта,
Що вирядила вас під свій народній стяг.
Ви наших славних військ без сумніву елїта.
Хай гордий буде той, хто в Сїчових рядах
Держить убійчий кріс на сїм крівавім полї
І зерно сїв ним української волї!“

П. Карманський.

Памяти четаря У. С. С. Івана Балюка.

Пішов, як пішло багато инших за могучим кличем України в боротьбу за її волю, за її визволенне. Боров ся з молодечим запалом і вірою, сильнійшою, ніж уся гроза смерти тих соток поляглих товаришів-борців, що до останньої каплї крови боронили останнього шматка рідної землї... Брав участь у карпатських боях і все вірив твердо в побіду українського визвольного руху. І з тою вірою принїс молоде житте в жертву Україні, як герой на полї слави.

Так сповнилось його велике, святе бажанне. Таку смерть, смерть за Україну, вважав він у своїй високоідейній душі найкращою та тільки й прагнув гаряче — на рідній, вольній землї голову свою зложити, коли доведеть ся. . . На рідній землї спочив, недалеко від свого родинного місця, котрого жорстока доля не позволила йому в останне побачити.

Майже весь час від початку війни перебув Іван Балюк на полї в сотні Вітовського. Брав участь у всїх тих походах і критичних боях, в яких так уславили ся Укр. Сїчові Стрільці. Відвага, енергія й найбільша докладність у службі — отсе його прикмети як вояка, за які нагороджено його срібною медалею. Особливо визначив ся при стежах. Виконував найнебезпечнійші патрулї без найменшого вагання, все рішучо, холоднокровно: „Право в бік за мною гусаком руш!“ і відходив — якби все було йому байдужне, як висловив ся один з його товаришів. Се була найхарактеристичнійша риса його вдачі. Тверда, непохитна рішучість і рівновага духа в кождій хвилї. З дороги до цїли нїколи не завертав, як також не здавав ся нїколи на инших, не переконавши ся сам, що має в донесенню подати. Через те його спостереження набирали особливої цїни.

З природи був поважний, вдумчивий; ознакою вже великого вдоволення була усмішка на його серіознім обличю. У товаришів тїшив ся повагою, але притім сердешною симпатією. Як четарь заступав навіть часто сотника, мимо того не любив і не міг призвичаїти ся, коли товариші віддавали йому почести. Незвичайно трудящий, належав до тих, що з книжкою не розлучають ся. І в полї в спокійних хвилях багато читав, спроваджував навіть книжки.

Перед війною займав ся в своїм повітї працею над народом, при стрільцях дбав щиро про загальне добро й опінію. Всюди жевтвував ся справі душею.

В маю 1915 р. тяжко хорий дістав ся до шпиталю в Мукачеві на Угорщинї. Тодї то доводилось менї з рамени „Укр. Жіночого Комітету“ провадити з ним переписку. По-

зволю собі навести декілька стрічок тих листів, що найкраще малюють його щиру, гарну душу.

„Вп. Товаришко! Дякую сердешно за картку, але цікаво менї, звідки й на якій підставі прикрасили ви мене такими патріотичними прикметами, як отсе в вашім письмі? Сам себе ледви пізнаю. Я саме тепер „маркирую“ собі в шпиталї і може дуже розчаруєтесь, коли дізнаєте ся, що ваша картка застала мене не в полї, в хвилї, коли я хотїв на смерть смертельну заколоти Москаля, але в шпиталї, коли я, не думаючи навіть про війну, сидїв собі найспокійнїйше на ліжку.

Хочу вам дещо написати, але не про себе, бо в мене мало цїкавого, а про всїх стрільців. Бо вони вже собі заробили на інтерес і любов у суспільности. Маємо тепер у стрільцях самих гарних і добрих хлопців, щире золото, вірте менї. О вірні товариші, про яких не чувати в инших, спокійних часах, яким можна в усім завірити. Чуєш, що як глянеш кругом себе, то все вірні, сердешні, як браття, друзї, котрих ти не кинеш у наглій потребі, нї вони тебе не заведуть“ . . .

Иншим разом у часї московської інвазії писав:

„Що-ж вам писати? Не забудьте, що ми ще в неволї. Що на кождім з нас тяжить обовязок супроти України, що кождий повинен усе, що можливе, що в його силї, зробити, щоб прискорити визволеннє. Може тепер більше нїж коли жадає від нас історія доказу, що ми зрілі до вольного, самостійного життя, що ми вміємо гідно, з силою та вірою перенести всї теперішнї удари й зуміємо підготувати сили й акцію на будуче, хочби серед найтяжших обставин, які будуть в Росії.

На иншім місцї писав знову:

„Гарне в нас життє, як у Січи бувало. Я також виїду звідси, щоб лише скорше доктори пустили, бо наш брат уже зжив ся з війною і немає то, як у полї. От бурлаки з нас без дому та без роду, як люде кажуть! І не журиш ся, нїчим у тебе гризти ся, майна тобі не треба, що на тобі, не твоє, куль дадуть досить, а кріс ще службу робить . . .

А як ті гори снїговії у зелень приберуть ся, тодї весело буде, тодї з гір зійдемо в доли, в рідну сторононьку . . . Може ще раз доведеть ся поглянути на своїх, заки очі замкнуть ся від сталевої кулї“ . . .

І дїйсно з шпиталю, не вертаючи до кадри, пішов на поле бою. Й коли весна прибрала в зелень пишні верхи Карпат, заквітчала квітом підкарпатські долини, розмай і сонце розлила навкруги, на велике свято побіди, на той ясний день, коли по відворотї ворожих військ моторні й жваві ряди Українських Січових Стрільців злїтали, мов орли, на галицький бік Карпат, з чужої на свою рідну землю, — тодї й він серед них — з високо піднесеним прапором, з піснею побіди на устах ішов усе вперед.

. . . . . .

В половинї серпневого сонця пишала ся Золота Липа. Земля спочивала по тяжких ударах кінських копит і ґранатів, свіжа кров всякала в неї звільна, поволи . . . Земля над берегом Золотої Липи спочивала, а враз з нею спочило тихим, вічним сном тїло молодого борця-героя, прилягши до неї грудьми, що дихали такою гарячою любовю до України.

Теодозія Демчишин.

Прощанє.

Понад полем колом вють ся
Гурт ворон,
А по полї стон несеть ся,
Людський стон.

Йдуть жовнїри з того поля,
Сумно йдуть;
Їх зове жовнїрська доля
В дальшу путь.

— „Вибачайте нам, камрати,
Що вже йдем,
Вибачайте: вас ховати
Не будем.“

— „Прощавайте, — чути стони
Щастя! В путь!
Прощавайте, нас ворони
Погребуть.“

Я. Г.

Над горішньою Стрипою.

III. З гарних днїв Українських Січових Стрільців.

In den Tod hineinmarschieren,
Eh' des Lebens Sonne sank . . .
Wer dich hört, Soldatensang,
Der will immer mitmarschieren
Mit den todbedrohten Brüdern
*All sein Leben lang.**

(Зміст: Про те, де „поезія“ є й де її немає, декілька слів. Дещо з теорії „поетичних основ“. Як перший полк У. С. С. збирав ся до відходу в поле. Про що він говорив? „Курінь! Чвірками вправо в бік!“ Дивний полк. На подільській рівнинї. Стійність спостережень невідомого автора старої поеми. Величезний, товстий крук і дещо про корінне забобону. Чи істнує „всезнайко“, котрий знає, що є, що було й що буде? Чи наш полк великий, чи малий?

Я добре не розумію сих на перший погляд простих й ясних слів поета: „Поезія, брате, всюди є: І в людях і в природї“ (Лепкий). То значить, що не маю певности, як їх розумів поет. Але як що він розумів їх так, що в усїх людях є поезія, то я мусїв би спротивити ся такому розумінню. Бо подумайте лише, яка поезія може бути напр. у тих численних членів наших рїжних видїлів, дирекцій, корпорацій, що йдучи на засїданнє, нїколи не знають, що на тім засїданню скажуть, а постійно „попирають“ передбесїдника, повторяючи, розуміють ся, на причуд скучно та кепсько те, що він сказав за своїм передбесїдником. Буде в тім хиба така поезія, як напр. в з'ужитім ґумовім плащі. Але на що нам аж на засїданнє йти? От возьмім перед себе декілька збірників українських поезій, а переконаємо ся, що в 50% тих творів (я нинї в добрім гуморі, бо забрала ся від нашої хати батерія артилєрії, котра неможливим свистом не давала менї спокою, — й тому так лагідно думаю про нашу поезію) немає нї дрібки поезії. Ба, немає навіть даних, аби поезія могла колись зацвісти на білім папері, який записують такі люде. Немає навіть слїду поетичної ерудиції нї розуміння, що може становити безсмертний товчок до дїйсної поезії. Переконаєте ся про се, приложивши до таких творів коротку й розумну міру Ґете, котрий каже, що „Dichten ist ein Übermut“ (Поетичне твореннє се проява духової буйности) та що на се складаєть ся гаряча кров, веселість і свобода духа. Сього очевидно не можна розуміти так, що сумна творчість тим самим не поетична. Тут ходить очевидно о тип творця з широкою амплїтудою в душі, в котрій мусить бути можливість також свобідного та позитивного (се тільки инший термін на: „веселого“) світогляду. Такі типи поетів, відбиваючи ся об тверду дїйсність, майже все задержують ся на противній границї свого розмаху, де починаєть ся „квилїннє гієни в яру або шелест гадюки“. І во-

---

* Заки зайде сонце життя, машеруй на стрічу смерти... Хоче йти туди, хто тільки раз почує тебе, вояцька пісне! Хоче йти через цїле житє разом з братами, яким звідусїль грозить смерть.

но може бути поетичне, але перед ним мусить бути щось таке траґічне, як ніч, що западає.* Дальше говорить Ґете, що з багатьох складників поезії чотири ділають рівно сильно, хоч й инакшим способом, і на простих людей і на майстрів поезії: любов, звеніннє „кришталевих чаш", наповнених вином, брязкіт воєнного оружа й ще одна річ, дивна, але для дійсного поета необхідна: ненависть до того, що на неї заслугує.

Weiss der Sänger dieser Viere
Urgewalt'gen Stoff zu mischen,
Hafis gleich, wird er die Völker
*Ewig freuen und erfrischen.***

Такі ремінїсценції, думки, порівнання й висновки прийшли менї на думку, коли я дня 28 вересня раненько дивив ся та чув, як на вулицях села Вівся збирав ся з короткого спочинку до відходу цїлий полк У. С. С. — Він пережив тут декілька гарних днїв у спокою й погоді. Яке множество переписних листків вийшло відси в далекий світ до рідних, дорогих, знайомих. А тепер з усїх улиць надходять чети за четами й уставляють ся на головнім шляху. Шум, як у великім вулію. Про що вони говорять? Про прихід скріплення з кадри, яке вчора прибуло — в нових одностроях, про „фасунок" одежі й білля, котрий також учора наступив. Чи розумієте ви, що значить для жовнїра новий мундур, нові черевики, свіже біллє? Воно робить його таким веселим і живим. І ще йде розмова про недавню битву коло Соколова, котра мимо того, що обступлено перший курінь, скінчила ся для нього так щасливо. А той шум розмов перебиває то з сього, то з того кінця села пісня. То йдуть нові чети й сотнї, співаючи. Вже й старшина на конях виднїє.

Залунали команди:

„Перший курінь — позір!"

„Курінь, вправо глянь!"

Наступає донесеннє: „Пане полковнику! Доношу послушно: стільки та стільки людей!"

В останнї слова донесення впадає оклик команди в другім курінї.

Знов таке саме донесеннє.

Нова команда — одна й друга:

„Чвірками вправо в бік!"

„Походом руш!"

І похід рушає. На передї полковий отаман з адютантами, перед кождою сотнею сотник на конї. Який же довгий ряд! По роцї війни в Карпатах, на Підгірю й Поділлю, по множестві битв і нечуваних напружень сього гаю молоденьких лїторостей українського народу. Справдї! Як що дивити ся по всїм тім на український леґіон, то маєть ся вражіннє, що він невмирущий. Скільки полків, бриґад, дивізій і цїлих армій знищила ся велика війна! А наш леґіон все є й є, такий великий, гарний і хоробрий. А не думайте, що він ухиляв ся від битв і приступів і трудних стеж. Де там! На його довжезнім помотанім шляху стоїть стільки свідків, хрестами значених, а ще більше без хрестів і без нїякого знаку, таких мовчки вимовних свідків його крівавих дїл. А преціньвін істнує, живий, здоровий і веселий. І скільки сміху в його рядах!

Широка й далека подільська рівнина, як океан схвильована легкими валами горбів. Поле й поле. Нагадуєть ся пластична картина походу, змальована старим українським поетом у двох стрічках:

„Русь поля загородила
Здовж червоними щитами..."

Якже влучно обсервував старий український поет похід нашого війська на рівнім степу! Змальована ним картина має вічну „обсерваційну стійність". Правда, тепер уже не червона, як кров, барва староукраїнських щитів полонить очі, але синїй, як далечінь, кольор одностроїв. Але се тільки зміна в барві, не в десенї, канві. Рівнина дїйсно загороджена на величезнім просторі цвітучим живоплотом молодих хлопцїв. А при кождім з них кріс сторчить, як невеличка тичка в молодім ще винограднику десь біля Токаю. І вино дасть сей виноградник, хоч він ще дуже молодий, — таке добре червоне вино.

Відїзджаю далеко в бік: жовопліт іде, посуваєть ся, як велика синя лента, все вузша й вузша.

Ген далеко на обрію виднїють якісь почорнілі руїни. Підїзджаю до них. Сторчать стїни, димом окопчені. Свідки недавньої „визвольної" господарки христолюбивого царського воїнства. Від них чути проразливе й прикре краканнє. Дивлю ся: величезний, цїлий чорний крук. Такого великого крука я ще нїколи не бачив. Мав нагоду поживити ся брат. А такий зробив ся імпертінентний, як директор більшого банку. Можна було думати, що він пострілений у крила, бо навіть при великім зближенню до нього не втїкав. А він був тільки товстий. Мій товариш, котрий був зі мною, жалував дуже, що не мав фотоґрафічного апарату, щоби зробити знимку з сього крука. Думаючи, що крук ранений, пробували ми його зловити. Він досить поволи йшов собі в напрямі від нас і тим способом обманював, що не може летїти. Колиж ми занадто зближили ся, він лїниво підлетїв в гору та з криком полетїв. Ми довго дивили ся, чи не полетить він у напрямі до наших стрільців, що як хочуть неписані постанови забобону, мало-б бути кепською ворожбою. Але крук-велитень покрутив ся тільки коло нас і відлетїв в иншу сторону.

Яке-ж інтересне корінне забобону: Його початки гублять ся в темній праісторії людства та вже виразно й могутньо виступають у старім Вавилонї й Єгиптї, в чудовій Ґреції й могутнїм Римі. В свідомість новочасної людини втискають ся вони з величньої, як море, поеми Ґомера, — де повагом виступають жрецї, „найдосвіднїйші з ахайських птаховорожців", „прозорливі всевідуни, котрі знають, що є, що було й що буде", — й із понурих, як ніч, траґедій Софокля та з учених і гладких у стилю класиків Риму й із чудової пісні про „поход Ігоря на Половців" і з наших лїтописей і з непрослїджених джерел пісень, казок і байок українського народу . . . Ей, щоб так ізза сих руїн вийшов тепер який „всевідун", котрий знає, що є, що було й що

---

* Пор. Шекспіра:

Mir ekelt ob der falschen Welt und lieben
Will ich von ihr die kahle Notdurft nur.
Drum, Timon, grabe dir alsbald dein Grab,
Lieg, wo der Seeschaum täglich schlagen mag
Den Stein; dein Epitaph schreib' in der Grotte,
Dass Tod in mir des Lebens andrer spotte.

(Менї осоружний фалшивий світ і люблю з нього тільки голу конечність. Длятого, Тімоне, копай собі скоро ґріб і постав намогильний камінь там, де пінисте море день-у-день битиметь ся. І напиши в печері надґробну напись, що навіть моя смерть се кпини з життя инших).

** Як що співець уміє мішати прамогутнїй матеріял сих чотирьох мотивів, наче (поет) Ґафіс, буде вічно тїшити та духово відсвіжувати народи.

буде! Я зараз попросив би його відповіди на деякі питання . . .

А він — дійсно виходить: чудовий краєвид природи, змінений трохи людською працею; дерева ще зеленіють. Але не всї. Онде груша, що дуже вчасно родить, має вже листє, як золото, жовте. А онде легко червоніють, як личка сухітничих дївчат, листочки черешнї. А там далї черемха виглядає як несвоя. Все, все, що рано родить і плід дає, мусить утомити ся та сили втратити скорше. Споконвічне право природи . . .

. . .„*Не вже тобі лиш не судилось дїло,*
Щоб виявило твоїх сил безмірність? . . .

Се-ж неможливе. Ми-ж іще так мало зробили для себе та для земель, котрі зайняли. Так мало, мало. І що нам може зробити ся війна, котру від довгого часу приготовляли найбільші грабіжники, яких коли небудь бачила історія, — все одно, як ся війна скінчить ся . . .

Перший полк У. С. С. став у своєї хвилевої мети та зійшов ся. Який вже він малий! Що слїз коштуватиме він наш бідний нарід і сердешньої крови . . .“

„ а заважить у судьбах війни,
Як та муха волови . . .“

Може й так. Але він невмирущий доказ живучости українського народу, в нїм горить огонь ідеї, через котру заважить він по війнї, сильно заважить.

Полк уставлений. З'являєть ся командант дивізії ґенерал майор Ігнатій Фляйшман, тип поважного вояка з сивим волосєм і чорними ще вусами й енерґічним виглядом лиця — в окруженню симпатичних з вигляду штабових офіцерів Хорвата й Нєнєвського. Говорить голосно, звінко, з сильною дикцією.

Ґенерал підносить оклик в честь цїсаря. Тричі повторили сей оклик Українські Сїчові Стрільцї. Голосно, могучо. — Дефіляда.

Полковий отаман Коссак отримує диспозиції в справі відходу полку на становища. *Др. Осип Назарук.*

Збіглець з російської неволї.

I.

Віденська стрілецька касарня має тепер незвичайного гостя. Отсе 18 с. м. зголосивсь до неї стрілець Василь Байдак, який саме рік тому діставсь до російської неволї. Як полоненого придїлено його спершу до Ташкенту, опісля до Асхабаду в середнїй Азії. По півчній неволї втїк із неї, — подорож то пішки, то караванами, то залїзницями тривала знов до пів року, аж вкінцї добив ся щасливо до Відня. Та незадовго впять вибираєть ся до своїх товаришів у поле, щоб далї служити великому дїлу, до якого добровільно зголосив ся в самих початках нашої сїчової орґанїзації.

Молодий, несповна вісїмнадцятилїтнїй хлопець, нїжної будови, марний. Тяжко собі представити, щоб сей на око слабосильний хлопчина, без жадної помочи й матеріяльних засобів (з десятьма копійками в кишенї!) зважив ся на такий ризиковний крок, як утеча з неволї, й що важнїйше, перебув щасливо сї тисячі миль, які дїлили його від своїх, — та не зломаний нї на тїлї, нї на духу, рвавсь упять до дїла, яке рік тому по неволї покинув!

Із його оповідання про пережиті днї — подаю отсе що наінтереснїйше.

Молодий наш герой родом із Кривенького, гусятинського повіту. В другім році життя стратив батька. Матїр-селянка віддала ся вдруге, — мала й инші дїти. Про Василя, що хотїв би був учитись, дійти до чогось наукою, — не було кому подбати. Вкінцї по скінченню сїльської школи за порадою сиротинського судді в Копичинцях віддано хлопчину до української ремісничої бурси у Львові. Василь вибрав собі на свій фах слюсарство. По році побуту в бурсї пішов на практику й жив приватно у Львові ще через два роки. Вже заробляв й за кождий крейцар, котрий міг заощадити, купував книжки та мав тепер у Львові власну бібліотеку вартости до 500 корон.

Коли перед роком почало збирати ся стрілецтво на бій за волю України, він, тодї несповна 17-лїтнїй хлопчина, зголосив ся в їх ряди; його прийнято та придїлено до сотнї Чмоли.

Першу стрічу з неприятелем мав як учасник стежі під Гаями коло Львова. Опісля пішов у Карпати й там придїлено його до стежі, яка складала ся з дванадцяти людей. Вони мали задачу слїдити ворога й давати знати про се своїй старшинї. Се було під Веречками.

По обідї 27 жовтня вислано їх на звіди. Мали підійти ген під лїс і звідси слїдити ворога. Не думали, щоб се могло довго тривати, — тож не взяли з собою нї харчів, нї перевязок. Були певні, що за яких декілька годин їх замінять инші й вони повернуть упять до своїх.

Зайняли становище на краю старого смерекового лїса. Й ось незабаром почала ся перестрілка межи Москалями й австрійськими військами. Стрільцї провірили, де ховаєть ся ворiг, і вислали одного товариша з донесеннєм і запитом, що мають робити, ждати на своїх становищах, чи вертати й брати участь у битві.

Висланий товариш не вернув, — а стрілянина тривала до ночі. Навіть, як було вже темно, ще падали стріли. Недалеко, може кількадесять ступнїв від них, лїтали кулї.

Цїлу ніч перестояли в лїсї на своїх становищах. Рано почала ся знову битва. Грали російські гармати, яких було кількanадцять. Австрійські дві їм відповідали.

Австрійцї подали ся назад. Козаки зараз занимали опущені ними становища. Через те й стрілецька стежа лишила той лїс та звернула ся в сю сторону, де находила ся австрійська артилєрія.

Та здалека побачили, що на тім місцї — стоїть уже кількадесять козацьких коней (їздцїв не було видно). На землї було видно слїди колїс від обозу. Звернули ся знову в иншу сторону, — та всюди, де недавно стояли австрійські війська, вже було видно козаків.

За всяку цїну постановили злучити ся зі своїми. Тому долами, ярами справились до поблизького села, де виголоднїлі сподївались дістати щось їсти та заразом й які такі інформації про неприятеля.

Був уже пізний вечір, як дійшли до якоїсь хати. Селяне прийняли їх, дали їсти, але заразом перестерігли,

що околиця їх уже зайнята Москалями та що в селї є козаки.

Ніч була темна. На дворі лляв дощ. Хлопцї були страшно помучені, мимо того випитавшись про дорогу до Веречок, де надїялись застати своїх, — чим скорше відійшли далї. Серед пітьми, болотами, водами, десь коло другої години по півночі добили ся до Веречок і зайшли на приходство. Але тут було зовсїм пусто. Стукали до дверей і вікон, — нїхто не вийшов, тільки залаяла замкнена в хатї собака.

Дуже знеможені хлопцї рішились трохи відпочити в стодолї, а на досвідках пустились далї. Стодола була теж пуста та з дїравим дахом, крізь котрий лляв дощ. Вже й так перемочені до нитки, на голих дошках все-таки передрімали зо дві години, а скоро тільки зазоріло, вийшли, щоб удатись на Угри в сторону Мукачева, куди в разї відвороту мусїли подавати ся Австрійцї.

Та скоро вийшли на двір, здалека побачили на конях козацьку патрулю. Чим скорше вернули назад на подвірє та сховали ся до малої шопки, де застали ще двох угорських ополченцїв. Міжтим за хвилю двадцять до тридцять козаків заїхало на подвірє. Стрільцї знали, що за ними зачнуть шукати, — тому не дожидаючи сього, випалили до них з крісів.

Один із козаків упав поцїлений кулею, решта, не знаючи, скільки стрільцїв може бути, в переполосї подала ся.

Не підлягало сумнївови, що козаки, зібравшись у більшім числї, окружать приходство й вистріляють їх або, що гірше, заберуть у полон, чого стрільцї всїми силами старали ся оминути.

Не було иншої ради, як пробувати втїкати. Знищивши на всякий випадок відзнаки й стрілецькі посвідки, пустились в утечу. Що сили через болота, рови, правцем простували в сторону гори, де, допавши дерев, можна було зникнути.

Але козаки спостерїгли їх і почали за ними гнати. При тім гора, до якої простували стрільцї, була теж в неприятельських руках.

Вивязалась завзята перестрілка межи стрільцями й козаками. Декілька стрільцїв в часї того якось утїкло чи згинуло, а решту шістьох з усїх сторін окружили козаки й забрали в полон.

Ол. Г—а.

По розігнанню Думи.

Розігнаннє Думи урядом викликало в цїлім російськім громадянстві, хиба з виїмкою чорносотенцїв, велике обуреннє. Майже цїла російська преса, а навіть „Новое Время“, виступила з різкою критикою урядової полїтики. Протестуючи проти передчасного відрочення Думи, опозиційні посли рішили не розїздити ся з Петербурга й відбувати тут приватні наради. На протести лїберального блоку й його домагання негайно скликати Думу уряд не звернув великої уваги, а послів, що могли бути для уряду небезпечними, головним робом соціальних демократів і трудовиків, арештовано, як повідомляють закордонні часописї, разом 17 люда. З рішучими протестами проти уряду виступили й промовцї на конґресї міст і земств. Але сї протести зворушили Ґоремикіна дуже мало й він відповів на них цїлим рядом більш або менш реакційних розпорядків. Конґрес мусїв предчасно закінчити через „незалежні обставини“ свої засїдання. Найбільше дїяльні й поступові земства — московське та харківське розвязано, багато инших чекає та-ж сама доля. Обмежене до крайньої міри право стоваришень мають іще більше обмежити, а властиво товариствам заборонить ся зєднювати ся в загально-державні орґанїзації. Російський уряд поважно носить ся з думкою привернути попередню цензуру в тім видї, як вона була перед 1905 роком. Домагання лїберального блоку, вироблені ще в Думі й сильно скорочені лїбералами по розігнанню Думи, відкинув Ґоремикін з урядового пункту погляду. Про „лїберальну“ часть, отже про більшість свого кабінету, Ґоремикін заявив послам, що вона корить ся розважній меншости. Але розважність лїберальних членів реакційного кабінету Ґоремикіна, здаєть ся, їх не врятує: Щербатов й оберпрокуратор Святїйшого Синоду Самарін уже пішли у відставку. Очевидно Ґоремикін старає ся повернути лїберальну більшість свого кабінету в меншість або й усунути її цїлком. Щербатова заступив реакційний Хвостов, хто заступить Самаріна, поки-що невідомо. Але відомо, що безпосередньою причиною його відставки був його виступ проти тобольського епископа Варнави, який на власну руку обявив святим якогось вмерлого епископа. Про Варнаву „Рѣчь“ пише, що він не вміє нї читати, нї писати, але таким святим найбільше вірить московський нарід. Разом з Самаріним мусить уступити ще декілька членів св. Синоду, що підтримували Самаріна в його виступі проти Варнави. А Варнаву мають покликати до Петербурга, де він має стати архієпископом.

Окрім згаданих двох членів кабінету має незабаром уступити й мінїстер фінансів Барк, котрому не пощастило дістати за кордоном позички, якої так нетерпеливо чекав збанкрутований російський уряд. В недалекім часї мають уступити й усї инші мінїстри, що скомпромітували себе переговорами з лїберальним блоком. Наслїдком сих переґруповань має утворити ся „мінїстерство сильної влади“ під духовим проводом Хвостова. Меньшиков у своїм орґанї вітає з великою радістю Хвостова яко гідного наслїдника незабутнього Маклакова. Меньшиков досить виразно дає зрозуміти, що в особі Хвостова знайдено людину, яка може бути добрим диктатором для Росії.

В своїй теперішнїй реакційній полїтиці кабінет опираєть ся на царя, як се вже мали нагоду ствердити лїберали, коли представників лїберального блоку не прийняв царь у головній кватирі. На засїданню лїберального блоку, що відбуло ся безпосередньо після сього, порішено навіть, не зважаючи на протести кадетів, поставити уряд перед альтернативою негайного скликання Думи або загального страйку. Лїберальних погроз уряд очевидно не дуже-то злякав ся, бо нї Родзянка, нї представників конґресу, який переступив означені йому урядом рямки, не прийняв царь. Не узгляднено очевидно й вимог лїбералів, вичислених у листї Родзянка до царя.

На нарадах кабінету з царем, який тепер постійно сидить у головній кватирі, в Смоленську, боячи ся показати ся в Петербург, ухвалено, що немає чого поспішати зі скликаннєм Думи, бо се могло-б зрадити слабість уряду, а зате переведено декілька реакційних постанов, що мали-б зду-

шити протиурядовий рух у російськім громадянстві. Загальний страйк, яким лїберали загрожували урядови, правда, не вибух, але нарід, озлоблений довгою й нещасливою війною, недостачею найбільше необхідних засобів поживи, небувалою дорожнечею та реакційною політикою уряду, починає виходити на вулиці й манїфестувати своє обуреннє. Арештованнє пяного вояка або відмова якогось купця дати решту з паперового рубля на пр. вистарчали для крівавої бійки між натовпом, полїцією й військом. Крівавi розрухи відбули ся в цїлім ряді міст: у Петербурзї, Москві, Одесї і т. д.

Новий міністер внутрішнїх справ почав своє урядованнє з того, що завів стан облоги в Москві, має завести стан облоги також у Петербурзї та в деяких инших більших містах Росії.

Удар, завданий виступом Болгарії політиці войовничого російського панславізму, викликав новий напад шалу в російських шовінїстів. Після жидівських, нїмецьких і т. ин. погромів починають ся болгарські погроми. В Дмитрієвську розбито 22 крамниць болгарських торговців овочами, а поліція, що зявила ся на місці погрому, спокійно придивляла ся тому, як нищили ся товари Болгарів. Болгарські погроми являють ся початком дїяльности нового „Русско-славянскаго Союза“, гідної „правдивих Росіян“, перші збори якого відбули ся 27 вересня.

М. Троцький.

Галицькі „еміґранти“ в Росії.

VII.

Хто тільки не подорожував по Волинї й Поділлю, стрічав ся з нашими втїкачами й виселенцями. Всюди той самий образ: жінки й дїти, останки добра на возї та худоба, що здихає. Крайна біда й недуги. „Коло Торчина на Волинї“ — пише Кравченко в „Нов-ім Времени“ (На Владиміръ Волынскій, „Н. Вр.“ з 31 липня н. ст. 1915, ч. 14135) — по обох сторонах дороги заблискали численні вогнища. Вони були всюди по полях і по берегах річок і в лїсї. Коні, корови, собаки, маса дїтей і жінок. То втїкачі з Галичини. Хто зза Сокаля, а хто йде й дальше, зза Перемишля . . . Укладають вони на вози свій скарб, покривають його шатром, усаджують туди дїтей і жінок тай їдуть в Росію.“ Біднїйші йдуть пішки та женуть худобу, аж поки хто не змилосердить ся й не підвезе трохи.

Ось ще один сумний образ, схоплений Н. Пенчковським зараз по визволенню Львова (На галицкихъ поляхъ. Бѣженцы. „Новое Время“ з 7—20 червня 1915, ч. 14124):

На боцї від більших доріг, близько сїл і хат, розложили ся останки нещасливих родин утїкачів. Кажу — останки, бо в дїйсности нема нїодної повної родини. Дорослі забрані до війська, в части вбиті, ранені або взяті в полон. Одначе се тільки слухи, а певного про своїх господарів нїхто не знає. Зостали ся баби, старцї, дїти, зрідка й підростки, навантажили вози скарбом із своєї зруйнованої хати, запрягли коні й поїхали з російським військом, самі не знають, куди . . .

Оповідання й вигляд утїкачів-селян із Галичини повні безвихідного горя. Чого тільки ті люде не винесли, не натерпіли ся. Особливо запамятав я собі одну родину з якогось села зза Сяну, що два чи три рази переходило з рук до рук. Селяне лишили ся там до останнього часу, але вкінцї таки не витримали й утїкли. Тепер вони розтаборили ся коло більшої дороги під лїсом. Великий віз навантажений до самого верха всяким непотрібним дрантєм. Непотрібним, бо брали його поспішно. Тут і зломане залїзне ліжко, якісь дошки, заслона від печі, великий розбитий казан, розломаний стіл, пірвані шмати і т. п. Чогось путнього я не бачив. Тільки закопчений казанчик висить на деревлянім тринїжку над ватрою, в нїм варить ся чорна бурда з бараболями, „зупа“, як мені пояснювала молода, але передчасно постаріла жінка. На возї сидить дряхливий старець, лїт під сїмдесять, ворушить губами, час від часу хрестить ся, розводить руками, а по старечих зморщених щоках котять ся грубі каплї слїз. На полянцї бавлять ся дїти, пятеро душ. Старшій дївчинцї не більше нїж 10 лїт: у неї на руках півріча дитина, що прийшла на світ передчасно в часї канонади й пожару села. Троє инших гойдаєть ся весело.

От і цїла сїмя. „Хазяйка“, мати пятеро дїтей, хотїла-б виспівати перед чужим своє серце. Старець — то дїд, вона віддана за його сином. Пішов на війну, так само й другий брат. Дім був заможний, та прийшла війна. Війська забрали збіже, сїно, поживу, троє коров; приходили то Австрійцї, то Москалї й забрали все так, що нїчого не лишило ся. Де що вспіли засїяти, там військо витоптало. Вкінцї знищено хату, погиб одинокий робітник у хатї, 15-лїтнїй брат . . . Старенький від того збожеволїв. Сидить на возї, мовчить, нїкому не відповідає, тільки бурмоче, хрестить ся, розводить руками та все просить їсти. От горе, одним тільки дїтям весело, бо народу багато.

Багато я бачив таких родин. Усї на один лад, у всїх одно горе: рїжниця тільки в скількости дїтей. А горе, достатки, одні!“

В останнїх часах зачали вже надходити листи від деяких нещасливих жертв. Ось виїмок із одного такого листу, писаного до Гр. К—кого в П.

„...Як вийшли ми з Підлїсок, то три тижнї йшли ми пішки аж 120 верств за границю, с. є. до Здолбунова й тут сїли на поїзд, 6 Pferde, 40 Mann: було нас по 50 і 60 люда в однім ваґонї. Краще 10 раз іти, ніж так їхати. Коли ми приїхали до Київа, вмістили нас у домі для біженцїв-Галичан, арештованих Жидів і всякої зволочі. Тут було більш 2000 людей всякого роду й полу так, що сидїти не було де, не то спати. Їсти давали раз на добу якоїсь зупи й шматок хлїба. Через усю дорогу не давали майже нїчого. Йшли ми о голодї весь час.

Тут „вирвав її з того пекла“ салдат Українець, „свідома людина й завзята, яких і в нас мало,“ що є вчителем і „пише оповідання та вірші українською мовою“ — й відіслав її до своєї матери; тут їй добре, але її товариші лишили ся в Київі в „дуже критичнім положенню.“ Хоч живе тут між своїми („тут усї говорять чистою українською мовою, деякі хлопцї свідомі“), жаль їй дуже за рідним краєм і за рідним домом і журить ся своїм непевним положеннєм. До дому пише через усї нейтральні держави й просить потїшити матїр, за якою тужить і плаче.

„Не рушайте ся з місця“ — читаємо в другім листї. „Всї нехай зостають ся дома. Ті, що дали ся тут вивезти, тепер тяжко бідують. Вони гинуть з голоду та рїжних холєр . . . Працюйте дома всї. Туманів не слухайте. Тисячі таких, як ви, гинуть у голодї й нуждї“.

В иншім листї пише знов селянка до хати, щоб люде лишали ся дома та краще мучили ся, як лише можуть, а не виходити до Росії, бо „тут жандарми женуть від міста до міста“.

Дмитро С. оповідає в листї; що його взяли примусово до Росії тільки з двома „шустками“ та гнали дві добі без хлїба, а три неділї везли до Київа. Тут дві неділї перебував з Жидами й ледви видержав. Було їх разом коло 2000 Жидів і 500 Українців.

Страшна розпука віє з листу А. Б-ого: „Я з ласки Бога здоров, але дуже менї зле. Волїв би я був згинути в своїй хатї, нїж по світу блукати й голод терпіти. Немає кому сорочки випрати й поміч дати. Переганяють

нас від поліції до поліції тай загнали далеко, за Чорним Морем, і не знаю, коли я вас знов побачу".

Гаразди втікачів видно з широкого листу Хв. Б-а, який також поїхав на приказ російських властей. Хоч старий віком, не має де ночі перележати й мусить з иншими ночувати під голим небом на сировій землї. Хати нїхто не хоче їм винаймити: де прийдуть і скажуть, що вони з Галичини, то зараз їх виправляють з словами: „мнє не надо Ґалїчан пріймать!" „І нїхто не спитає нас, пощо ми тут приїхали, за чим, хто нас прислав і що ми тут робитимемо, тільки кождий насміваєть ся з нас і плює на нас Галичан. А тут багато Галичан, що гірше бідують, нїж у пустинї. А як прийшло ся-б вам виїздити, то не рушайте ся з своєї рідної хати, бо тут велика біда й нужда та немає де голови притулити й навіть простої бульби дістати".

„Прошу вас — пише одна жінка з Білої коло Холму — пришліть менї пашпорт, най їду до Америки, бо я тут не можу жити між чужими людьми. Що дня плачу, голова мене болить і в грудях мене болить, то ходжу в аптику по лїкарство два рази на день. В монастирі трудно жити. Якби ви знали, як я тут мучу ся. Не маю анї одної копійки; коли хочу лист написати, то немає нї паперу, нї коверти, а нїхто не хоче дати нї копійчини, хоч роблю тут у кождий день. Що я тут буду робити в чужім краю, межи чужими людьми!" . . .

Д. Прокопів зі Збаражчини проклинає хвилю, коли мусїв кинути рідне село, але має надію, що „чей Бог ще поможе вернути до любої вітчини." І. Роз. з Виткова жалуєть ся перед своєю жінкою, що зробив таку дурницю й не втїк по дорозї, бо тепер живе так, як у неволї. І. Черн. з Рогатинщини дістав ураз з иншими наказ (21 червня) йти до Росії й перебув багато, бо Москалї „гнали людей, як худобу". Те саме доносять Т. Кухта, І. Гринцишин зі Стрийщини. Особливо жалують ся кореспонденти з Золочівщини. З Золочева гнали людей (звиш 300 осіб) цїлий час пішки.

Подібні також листи виселенців із Шляхтової, Лїтинї, Мшани, Рогатина, Радехова й т. д. Люде так прибиті, що раз-у-раз розпитують ся, чи не можна якось вернути.

Др. З. Кузеля.

Вісти.

Український Комітет опіки над утїкачами в Москві.

„Русское Слово" з 10 жовтня поміщує велику статю про заснованнє українського комітету опіки над українськими втїкачами. Головою сього комітету Одарченко, а секретарем Моргулїс. Комітет переносить ся до власного великого помешкання, де зможе розвинути в повній мірі свою дїяльність. Згадана часопись висловлює своє вдоволенне з того, що в Москві заснувала ся орґанїзація, члени якої можуть порозуміти ся з українськими виселенцями в їх рідній мові. Досї були в Москві — пише „Русское Слово" — польський, литовський, лотиський, жидівський, турецький й инші комітети допомоги втїкачам.

Не було тільки українського та з українськими виселенцями на московських двірцях не міг нїхто навіть порозуміти ся, не знаючи їх мови. Потреба заснованнє українського комітету запомоги виселенцям являєть ся тим більшою, що тепер уже в Москві сконцентровано понад 10 тисяч українських виселенців і число їх постійно росте. Подібні-ж українські комітети допомоги виселенцям засновують ся і в инших більших містах Росії. Праця сих комітетів зосередкуєть ся в одній великій орґанїзації.

Велике українське віче в Нюйорку.

Заходом нюйоркського товариства „Нова Україна", членами котрого є тільки самі російські Українцї, відбуло ся 18 вересня в Нюйорку велике українське віче, щоб запротестувати проти заслання російським урядом славного українського історика й професора львівського унїверситету Михайла Грушевського. До участи в вічу й приготованнє його запросила „Нова Україна" 29 українських товариств із Нюйорку й Бруклина та разом із ними приготовило віче й уладило його. На вічу було до пяти тисяч учасників, майже самих Українців. Своїм поважним настроєм і спокоєм віче дуже подобало ся Американцям, котрі хвалили красномовність бесїдників, українські пісні й гимни. Відкрито віче по 8 год. Хор під управою д. М. Гундича відспівав американсько-український гимн „Далека ти, а близька нам, кохана Вітчино".

Віче відкрив фінансовий секретарь Укр. Нар. Союза д. С. Ядловський привітною промовою по українськи й анґлїйськи та предложив на предсїдателя професора нюйоркської колеґії д. Я Гартмана, імя котрого відоме ширшій українській публицї з його недавнїх перекладів українських публїкацій на анґлїйську мову. Він же й виголосив гарний і приступний довший виклад по анґлїйськи про український нарід і його історію. По нїм промовляв по московськи д. Оґарьов, редактор московської поступової газети „Новый Міръ" з Нюйорку. Бесїдник говорив про долю й боротьбу поневолених народів у Росії, про варварське панованнє російського поліцийного уряду та цареславного Синоду й про непередавнені права свободолюбної України до самостійности. Потім зголосив ся до слова американський журналїст родом з російської України д. Сеф, котрий промовляв в оборонї прав російських Українців. Бесїдник немилосерно критикував Москалїв за гнобленнє Українців, наводячи багато дотепних прикладів. Дальші бесїдники говорили тільки по українськи. Російський Українець д. П. Байдюк виголосив довшу гарну промову про поневоленнє російської України та висловив надію, що культурний і свободолюбний світ повинен приложити руку до того, щоб великому українському народови привернути волю. Далї говорив др. С. Демидчук про 260-лїтню визвольну боротьбу російських Українців, котра не спинить ся доти, поки наш нарід не здобуде волї та не стане вільним господарем на своїй рідній землї. Д. Ом. Ревюк указав на те, що переслїдуванне народностей не перевело ся, на жаль, ще й в культурних державах, але переслїдуванне релїґії можливе тільки в Росії.

Про увязненнє російськими властями в часї наїзду на Галичину митрополита гр. Андрія Шептицького та вивезенне його в глибину Росії говорив д. М. Сїчинський. Вказав, що сей акт звернений проти цїлого українського народу, бо митр. Шептицького увязнено не тільки як голову грецько-католицької церкви, але й як українського патріота, як одного з провідників того українського руху, котрий Росія хоче знищити. „Митр. Шептицький терпить за українську справу, за справу нашу, тож нашим обовязком є перед світом сказати своє слово протесту проти насильства царської Росії, доконаного на тім українськім патріотї".

Вкінцї д. С. Ядловський прочитав по українськи й анґлїйськи резолюції, котрі однодушно прийнято: 1) Віче пятнує царський уряд за гнетенне народів у Росії, зосібна за гнет українського народу; 2) пятнує царський уряд за переслїдуванне недержавних релїґій; 3) протестує проти арештованнє й вивезенне царським урядом професора львівського унїверситету й провідника українського національного руху Михайла Грушевського; 4) протестує проти арештованнє й вивезенне в глибину Росії царським урядом митро-

полита грецько-католицької церкви в Галичинї гр. Андрія Шептицького. Відспіваннєм народнїх гимнів закінчила ся та величня манїфестація американських Українців.

Евакуація Камінця Подільського.

Віддавна вже Камінець у зденервованню й непевний завтра прислухуєть ся канонадї, а від часу до часу являєть ся ареною панїки. Найбільшу панїку викликали в минулім місяцї вістки про примусове виселеннє всїх без виїмки мешканців трьох граничних повітів і про замір знищити цїлий простір. Урядове запереченнє було неясне. Як що й наставав на короткий час спокій, то не надовго. Була се тища перед бурею. В ночі з 19 на 20 вересня ввійшла полїція до мешкань, побудила перестрашених мешканців і велїла підписувати їм зобовязаннє, що вивезуть негайно власним коштом на залїзничу стацію всяку мідь, олово й алюмінїй, котрий мають дома. Потім стали здіймати дзвони. Уряди й інституції пакували ся поспішно, готовив ся виїздити міський заряд, полишаючи людність власній долї, вивожено засоби живности, гнано корови й коні, евакуовано аптеки. В місті запанував рух і переполох, що й не описати. Та в хвилї найбільшого напруженя нагло здержано евакуаційний рух. Залїзницю зайнято на військові потреби. Спинено на декілька днїв пасажирський рух. З поля бою прибуло багато ранених, на приняттє котрих не приготовило ся місто. Міська управа, котра вже мала відїхати, мусїла забрати ся енергічно до зорґанїзованя помочи для ранених. Та разом із тим даєть ся відчувати недостача шкіл, передовсїм народнїх.

Відзначення Українських Сїчових Стрільців.

Начальна команда австрійської армії надала срібну медалю хоробрости першої степени за хоробре поведеннє супроти ворога: підхорунжому Антонови Зеленому та стрільцеви Павлови Кульчицькому, — срібну медалю хоробрости другої степени: хорунжим: Аґатонови Добрянському, Тадеєви Коваликови, підхорунжому Іванови Яремичеви, десятникови Махайлови Чичкевичеви й вістунови Денисови Клїщеви.

Бронзову медалю хоробрости одержали десятники: Юлїян Соколовський, Андрій Каправий, Андрій Соробей, Василь Луцький — вістуни: Михайло Мінчак, Дмитро Бочан, — підофіцери: Хведір Демків, Ілько Розметанюк, Юлїян Підгородецький, Едвард Ґавалко, Лука Лїсевич, Ілия Когут, Ярослав Кузьмич, Володимир Білинський, Хведір Пушкар, Яким Ґрех, Василь Ґлова, Василь Мальований, Олекса Мінїв, Михайло Яблонський, Іван Андрух і Денис Клїщ, — стрільці: Матвій Загаєвич, Петро Кузьмин, Хведько Ридель, Михайло Дицьо, Іван Петрусяк, Дмитро Гнатишак, Танас Чортоломний, Стефан Дубницький, Іван Скарвінка, Стефан Кіндратюк, Микита Лазарук, Василь Валок, Олекса Шкрібляк, Матвій Тимчишин, Юлїян Галяревич й Осип Гнида.

З світових подій.

Між важними світовими подїями, що зайшли в місяцї жовтнї, безперечно найважнїйшою є відновлена, а властиво нова війна на Балканї. Від 5 до 9 жовтня тривала переправа союзних австро-угорських і нїмецьких військ через Саву й Дунай, що ввінчала ся заняттєм Білгорода, столицї Сербії. Розпочала ся наново офензива союзних військ проти тої балканської держави, з котрої вискочила перед пятьнадцятьма місяцями воєнна іскра, що запалила цїлу Европу небувалим воєнним полумінем.

Нова протисербська офензива вивела з дотеперішньої нейтральности другу балканську державу. Болгарські війська переступили східню границю Сербії та в декількох перших днях болгарско-сербської війни осягнули знамениті стратеґічні успіхи. Напевно можна сказати, що в короткім часї союзні війська пробють собі на сербській землї, здовж колїна Дунаю, від Орсови до устя Тімоку, сполуку з болгарською армією. Се значитиме, що не тільки болгарська армія получить ся з австро-угорською й нїмецькою в одну нерозірвану боєву лїнїю, але що землї болгарського царства зіткнуть ся безпосередньо з землями угорського короліївства, що межи союзниками-Болгарією й Австро-Угорщиною не стане сербської перегороди.

За пятьнадцять місяців свого трівання витворила сучасна европейська війна нові міждержавні союзи. Від передвоєнного тридержавного союза відпала Італїя, злучивши ся з потрійним порозумінням, на її місце вступила рік тому Туреччина, а ось тепер Болгарія.

І так утворив ся новий почвірний союз держав, що від західних границь Персії, від Червоного моря через Арабію й Малу Азію, через Дарданелї й Болгарію, через угорську долину й наші Карпати, через Галичину й новоздобуті краї України, Польщі, Литви, Білоруси, через Поморє й Курляндію сягає до Східнього моря, а від Адрійського моря через Альпи, Судети й Нїмецьку державу до Північного моря. Витворив ся з ґеоґрафічного погляду пояс союзних держав, що переперізує Европу по її середині від північних вод до полудневих і своїм кінцем сягає Азії. З мілїтарного погляду витворив ся союз войовників, якому на кождім ступнї сприяє воєнне щастє. З господарського погляду відкриваєть ся перед сим союзом держав будучність, повна економічного розцвіту та далекосяглих можливостей. З полїтичного погляду — визволеннє світових вод зпід анґлїйської супремації, визволеннє східньої Европи зпід тяжкої лапи московського ведмедя. В тім союзї Нїмеччина грає й гратиме на першій скрипцї — се безперечне. Але знаючи глибоку та правдиву культурність, солїдну основність і великанський орґанїзаційний талант державно-нїмецького елєменту, віщувати можемо союзови саме тому найкращу будучність.

Вагу сього факту зрозуміли дуже добре всї чотири великі держави з почвірного порозуміння. Коли над Дунаєм рознїс ся перший ґук гармат, що заповідав новий похід центральних держав проти Сербії, почвірне порозумінне зібрало всї сили, щоби з невідпорною могучістю вдарити на противника й якщо не побідити його, то бодай здержати похід на Балкан. На французькім воєннім теренї заклекотїли гармати з небувалою силою, кулї посипали ся густїським градом, труйливі ґази хмарами залягли побоєвище, щораз нові й нові тисячі анґлїйського та французького вояка поривали ся в божевільнім завзяттю до ненастанних приступів, справдїшнє пекло розшалїло! Та всї зусилля даремні. Могутня, скажена филя французько-анґлїйських приступів відбила ся від залїзної стїни оборонних нїмецьких лїнїй!

На півночі та сході сам білий царь, обійнявши начальну команду, велїв ще раз зібрати всї свої розбиті війська та гнати на ворога, що так далеко вже вдер ся в російські землї. Як розюшений ранений звір кидала ся російська офензива з божевільним завзяттєм то тут, то там на неприятельські становища, вишукуючи місце, де було-б можна пробити ся.

Але всї ті проби... коштували багато-багато життя, потекли свїжі потоки гарячої крови, смерть збирала жниво, як колись у Карпатах... одначе боєва лїнїя союзних держав зостала ся непроломана.

Навіть Італїйцї гадали, що ненастанними атаками потраплять відтягнути союзні армії знад Дунаю в Альпи й над Ізонцо. Та воєнні невдачі нїкому з воюючих держав не служать так вірно, як Італії. Не спроневірили ся й сим разом!

Оцїнюючи як слїд небезпеку, яку віщує гук гармат над Дунаєм, почвірне порозуміннє не тільки розпочало мов на даний знак офензиву на своїх трьох фронтах, але пустило в рух цїлий свій дипльоматичний апарат, щоби пхнути в воєнний танець нейтральні досї держави. Від самого початку війни анґлїйські й російські дипльомати обіцяли Болгарії золоті гори, як що стане проти Нїмця й Турка. І хоча сю нагороду для Болгарії Сербія мала би платити своїми краями, то почвірне порозуміннє обіцяло знову Сербії, що покриє свої уступки в Боснії й Герцеґовинї. Але всї ті обіцянки не заманили нїкого, бо надто били в очі, що дїлять шкуру живого ведмедя та ще й такого, що всїм ласим на подїлунок завдає раз-по-раз болючі удари.

Дипльоматам почвірного порозуміння зостала ся ще остання надїя — Греція. Мов на скалї будували свої обчислення на грецькім президентї мінїстрів Венїцельосї з Крети. Він давав їм запевнення, що Греція піде війною проти Болгарії, хай тільки Болгарія зачепить Сербію.

Він позволив навіть Анґлії й Франції виладувати війська на грецьку землю в Сальонїках, аби поспішили Сербії на поміч. Але обіцянки Кретійця зостали ся справдешнїми „грецькими обіцянками“. Венїцельос пішов у дубину, а Греція заявила цїлому світови, що анї не думає бити ся за Сербів. Так само нейтральною лишила ся Румунїя мимо приманливих обіцянок, то знову погроз і застрашувань з боку почвірного порозуміння.

І воєнні й дипльоматичні заходи та зусилля почвірного порозуміння принесли лише ганебну невдачу! Не диво, що всї ті халепи викликують серед держав з почвірного порозуміння в першій мірі безсильну лють і взаїмні дорікання, а разом з тим лякливу непевність, що буде далї?!

Полїтики почвірного порозуміння, що рік тому викликали воєнну заверуху й по кождім, хочби як дешевім, успіху на полях бою з гордістю та самопевністю розкидали на всї боки бундючні фрази, сьогодня не тільки понехали свою крикливість хвалька, але починають вишукувати собі недуги, щоб непомітно усунути ся з арени публичного життя.

Перший „занедужав“ французький мінїстер заграничних справ Теофіль Делькасе.

Від довгих лїт скеровував всю свою дїяльність до того, щоби Францію збратати з Росією й попхати до війни проти Нїмеччини. І теперішньої европейської війни він був хресним батьком. Разом із Сір Ґрейом, Ізвольським і російськими дипльоматами на Балканї сїяв той вітер, з якого виросла страшна світова заверюха. Слїдом за Делькасе уступив з анґлїйського кабінету ґенеральний прокуратор Керсон, провідник Ульстерцїв, що перед війною закликав повстанців Ірляндії до революції проти Анґлії, щоб повалити гомруль для католицьких Ірляндцїв. З вибухом війни стала ся нечувана річ: вчорашнїй бунтарь, що взивав до оружного повстання, до явної революції, — став мінїстром того самого кабінету, проти котрого так завзято й безоглядно боров ся, щоб повести Анґлію до „славної побіди над Нїмеччиною“. Але побіда десь там забарилась і Керсон відчув конечну потребу лїчити своє загрожене здоровлє.

Воєнні й дипльоматичні невдачі почвірного порозуміння викликали правдиву епідемію серед мінїстрів сих держав. Італїйський мінїстер заграничних справ Соннїно, що зрадницьким способом пірвав узли потрійного союза, щоб повести Італію до „славної великої будучности“, — нинї занедужав тяжко на вуха та грозить йому оглухненнє, як що не усунеть ся в затишок приватного життя й не стане лїчити ся. Справдї дуже в пору приходить ся недуга й дуже йому придасть ся, бо могтиме не чути того плачу, тих нарікань, того крику болю й розпуки, до котрого довів Італію своєю полїтикою.

Отсї недуги мінїстрів — се не випадок і немаловажний випадок, а симптом, характеристична признака, що полїтики почвірного порозуміння зачинають добачувати безнадійність і безвиглядність свого підприємства. Як що ті, що до війни перли й війну викликали, начинають усувати ся з арени, — може бути, що наближаєть ся кінець війни. За тим говорять також події в Росії. Лївий блок у Думі хотїв головно двох річей: внутрішнього скріплення, консолїдації російського суспільства через реформи й дальшого ведення війни „аж до побіди“. Взяли верх праві: немає Думи, немає реформ; щораз змагаєть ся, росте в сили абсолютизм, давить ся публичну опінїю . . . Може бути, дїєть ся се все в тій цїли, щоби, поки ще не дійшло до внутрішнього вибуху, зробити кінець війнї й ужити всїх сил на здавленнє „внутрішнього ворога“, на ратованнє династії та старого ладу.

В. Темницький.

Бібліографія.

Виданнє „Союза визволення України“.

Сїм пісень. Гостинець для українських вояків від „Союза визволення України“. Відень, 1915. Стор 16. Цїна 20 сот. Vom Preßbureau des k. u. k. Kriegsministeriums genehmigt (Дозволено пресовим бюром ц. і к. воєнного мінїстерства).

Се один із богатьох проявів недбалости та забуття на свої обовязки покликаних до того кругів нашої інтелїґенції й тих товариств, до яких належить така робота, що зараз з вибухом війни не дано в руки українського вояка українського співаника. Й тут продовжували ми передвоєнну традицію. Бо чи не смішно, що ми з найкращою й найбогатшою пісенною творчістю поміж Славянами не дали досї нашому народови, не говорити вже, взірцевого, а доброго співаника. Й що до того, справа на австрійській Україні представляєть ся далеко гірше, нїж на російській. Треба навіть дивувати ся. Бо-ж справа видання доброго українського співаника навіть не вимагає патріотичної понуки, але сякого такого зрозуміння інтересу підприємця. Розумієть ся само собою, що як українське товариство береть ся видавати „Український співаник“ і видає його невідповідно, щоб не вжити иншого слова, тодї воно бодай минаєть ся зі своїми завданнями.

Бачучи сей невідрадний стан, „Союз визволення України“, хоч має забагато важнїйшої роботи, пішов на зустріч негайній потребі й видав „Українські коляди“, що нинї стали бібліоґрафічною рідкістю, а отсе тепер посилає українським воякам новий гостинець, сїм пісень, на мельодії, які співають здавна

та скрізь по широкій Україні. На місце давніх слів підобрані тільки нові слова, відповідні до нинїшньої хвилї, в якій з долею Европи рішаєть ся також доля до краю поневоленої Москалем України. Перші строфи всїх пісень підложені під ноти. Пісні отсї: 1) Гей, не дивуйтесь, добрії люде; 2) Та куди ти, брате, йдеш? (На Київ); 3) Збирайте ся, хлопцї, живо (Наше жниво); 4) І шумить і гуде; 5) Гей-же до бою; 6) Гей, у лузї червона калина похилила ся (Червона калина); 7 Видиш, брате мій (Журавлї). — Який вояк тільки побачить сю незвичайно дешеву книжечку кишеневого формату, певно купить її. З дозволу пресового бюра ц. і к. воєнного міністерства повинні скористати поодинокі армії, полки, ґрупи та спроваджувати „Сім пісень“ більшими масами, бо так і пересилка вийде дешевше й дістанеть ся відповідно до скількости замовлених примірників менший або більший опуст.

Видання, надіслані до Редакції:

Dr. Rudolf Stübe in Leipzig. Die Ukraine und ihre Beziehungen zum osmanischen Reiche. (Länder und Völker der Türkei. Schriften des Deutschen Vorderasienkomitees. Herausgegeben von Dr. jur. et phil. Hugo Grothe. Heft 11). Липськ, 1915. Стор. 23. Ціна —·50 мар. Присвята: Dem Erforscher der ukrainischen Geschichte Herrn Professor Michael Hruschewskyj in Lemberg als Zeichen des Dankes für reiche Belehrung (Дослїдникови української історії пану професорови Михайлови Грушевському у Львові на знак подяки за богате поученнє).

Свій нарис зачинає автор усправедливленнєм, чому в збірцї, призначеній поширенню знання про Туреччину, появляєть ся огляд історії України й її зносин з османською державою. Хоч Україна лежить на периферії османської історії, одначе нераз лучили її історичні й полїтичні звязки з Туреччиною. Передусїм справа Чорного моря відогравала тут велику ролю. Що до того, „самостійна Україна була для Москви завадою на шляху до Чорного моря. Як довго могло загалом жити на Україні змаганнє до національної й полїтичної самостійности, звертало ся воно проти Москви як найнебезпечнїйшого ворога й приводило її припадково на сторону Туреччини. Так поставлено Україну в історичне противенство між Росією й Туреччиною вже через її ґеоґрафічне положеннє, се й відограло дуже сильну ролю в її історії. Бо-ж „доля України се велика траґедія“. Область, в якій мають своє корінне державний розвій Росії й її культура, стала добичею Московщини з низшою культурою“. Доказом того ціла історія України, яку коротко з добрим знаннєм подає далї автор, підчеркуючи спеціяльно все те з етнольоґії, етноґрафії, полїтичної, культурної й соціяльної історії України й нинїшнього стану славістики, що показує, як протягом цілої своєї історії укр. нація жила осібними ідеалами, осібним національним життєм, осібними змаганнями. Вказавши на страшний гнїт польського панування над Україною, автор залюбки затримуєть ся дещо довше над українськими визвольними змаганнями, над часами Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка, котрого називає ґенїяльним, Івана Мазепи та пізнїйшої доби. В визвольні змагання України дуже легко вплїтають ся і зносини України з Туреччиною.

Зазначивши домагання заступників України в першій і другій російській Думі та великий зріст змагань Українців до полїтичної незалежности, збільшений дуже вибухом теперішньої війни, шановний автор пише: „В „Союзї визволення України“ в Відні находять сї змагання свій осередок“. Далї вказує автор на дотеперішнї нїмецькі пляни сотворити самостійну українську державу та на життєвий інтерес Нїмеччини в утворенню незалежної України, як посереднїй в забезпеченню Туреччини перед російською нанаситністю, так безпосереднїй. „Для нас Нїмців — каже автор — ходить передусїм о конечність удержати Туреччину та з нею забезпечити для Нїмеччини орієнтальне поле працї. Сього можна доконати, як що приневолить ся Росію занехати напрям її полїтики на Константинополь. Можливістю того було-б усамостійненнє України“. „Одначе українське питанне є питаннєм сили — передусїм для російської держави“. Й що тикаєть ся того, „Україна стремить до привернення її старих прав, її становища в східнїй Европі, страченого наслїдком неприхильних обставин. Вона сподїваєть ся, що побіда Нїмеччини й Австрії зломить перевагу Росії й приверне волю її поневоленим чужим народам. Вона звертаєть ся до центральних держав, бо й їх істнованню загрожує Росія своєю ненаситністю“.

Нарис, написаний з повним теплом для української справи й звичайним нїмецьким опанованнєм предмету на основі українських джерел, дуже вибиваєть ся в ряді розвідок на дану тему.

З великих днів. Видавництво Загально-української культурної Ради. І. В борбі за волю. Літературна збірка. Відень, 1915. Накладом Загально-української культурної Ради. Стор 32.

Зміст: Олександер Колесса. Засьпів; Олесь. Як прекрасна царівна . . .; Б. Л. Михайло Павлик; Петро Карманський. Ой, не будїть його; Богдан Лепкий. Поезия, друже . . .; І. Б. Українські стрільцї під Галичем (Лист до Вістника Союза визволення України); Василь Пачовський. Сїчовим Стрільцям; Жовнярська дума (вірш селянина); Богдан Лепкий. Остання (оповіданнє, друковане в „Вістнику“ п. з. „Під портретами предків“); Олесь. На чужинї; Б. Л. Сльози; Олесь. На цвинтар сумно не ідїть . . .

Наших Вп. Передплатників і Післяплатників просимо:

а) вирівнати залеглу передплату, евентуально її відновити, бо в противнім разї здержуєть ся дальшу висилку часописи;

б) при висиланню грошей на відтинку переказу, а де не вільно (напр. з Галичини), одночасно карткою повідомляти, на що гроші висилаєть ся, чи дана адреса постійна, отже чи можна її втягнути в спис постійних передплатників;

в) при змінї адреси подавати також і стару, а бодай її число, а рівночасно конче надіслати марками 50 с.

Адміністрація.

Зміст: М. Дзв—н. З минулого (історична пригадка). — І. К. Орґанізація зайнятих українських земель. — Б. Лепкий. Стрілець і дівчина. — І. Н. По наших несвоїх селах (допись з Угорщини). — П. Карманський. Крівавим шляхом. VI. Маківка. — Т. Демчишин. Памяти четаря У. С. С. Івана Балюка. — Я. Г. Прощаннє. — Др. Ос. Назарук. Над горішньою Стрипою. III. З гарних днїв У. С. С. — Ол. Г—а. Збіглець з російської неволї. І. — М. Троцький. По розігнанню Думи. — Др. З. Кузеля. Галицькі „емігранти“ в Росії. — Вісти: Укр. Комітет опіки над утїкачами в Москві. Велике укр. віче в Нюйорку. Евакуація Камінця Подільського. Відзначення У. С. С. — В. Темницький. З світових подій. — Бібліоґрафія.

Відповідає за редакцію: Омелян Бачинський.
З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.